

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 24 februari 1931 kl. 1 e. m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Sedan bankoutskottet tagit kännedom om den av riksdagens år 1930 församlade revisorer avgivna berättelsen om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 samt genomläst de protokoll, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1930, intill vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, till och med den 9 januari 1931, får utskottet meddela yttrande i anledning av berörda, sålunda verkställda granskning.

1:o.

Revisorerna hava i sin förenämnda berättelse (sid. 186—189) gjort följande uttalande angående statens utlåning till enskilda järnvägsaktiebolag:

Ang. statslånen till enskilda järnvägar. Revisorerna.

»Alltsedan år 1905 har i revisorernas årliga berättelse om granskningen av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning redovisats förluster å lån, som lämnats enskilda järnvägar. Följande sammanställning av uppgifter ur årets och tidigare revisionsberättelser anger ställningen i detta hänseende vid slutet av vederbörande redovisningsperioder under följande år:

1921.....	Kr. 4 406 565: 66	1926.....	Kr. 7 478 404: 02
1922.....	» 4 406 565: 66	1927.....	» 8 686 201: 08
1923.....	» 4 391 565: 66	1928.....	» 10 012 501: 01
1924.....	» 4 391 565: 66	1929.....	» 10 900 937: 77
1925.....	» 7 478 404: 02	1930.....	» 18 587 467: 74

I dessa belopp ingår värdet av de av staten övertagna Svartälvs, Kävlinge—Sjöbo och Limesforsen—Särna järnvägar. Då emellertid dessa järnvägar utvisa ren driftförlust och icke kunna förväntas inom överskådlig framtid i någon mån förränta det i dem nedlagda kapitalet, torde de i ovanstående tabell angivna talen utvisa den verkliga förlusten å lån, som av riksgäldskontoret lämnats till enskilda järnvägar.

Under de senare åren hava vidare av statsmakterna å järnvägslån beslutats ytterligare avskrivningar till belopp av 4 265 731 kronor 81 öre, vilka emellertid vid utgången av budgetåret 1929/1930 av olika anledningar ännu icke blivit genomförda.

Förutom genom avskrivningar har statsverket medgivit vederbörande bolag lättnad i de ursprungliga lånevillkoren jämväl genom beviljandet i *Bihang till riksdagens protokoll 1931. 8 saml. 10 häft. (Nr 14.)*

betydlig utsträckning av kapitalisering av förfallna belopp å äldre statslån till enskilda järnvägsanläggningar.

På sätt framgår av den å sid. 16 i denna berättelse intagna tablån över av riksgäldskontoret förvaltade utlåningsfonder uppgick den å järnvägslån förfallna delen av skulden den 1 juli 1930 till sammanlagt 8 903 566 kronor 23 öre. Såvitt revisorerna kunna finna föreligger stor sannolikhet för att detta belopp eller åtminstone större delen därav icke någonsin skall kunna återgäldas. Sammanlagda summan av redan lidna förluster och sannolik framtida förlust skulle sålunda även med en rätt kraftig reducering kunna beräknas till åtminstone 25 miljoner kronor.

Den granskning av järnvägsaktiebolagens räkenskaper, som revisorerna nu verkställt, utvisar icke någon ökning av bolagens betalningsförmåga i jämförelse med förhållandena under närmast föregående år trots det att år 1929 varit ett för järnvägsväsendet ovanligt gott år. De bolag — till antalet sexton — vilka år 1928 ej fullgjorde sin betalningsskyldighet till staten, hava ej heller under år 1929 kunnat fullgöra densamma. Dessutom tillkomma år 1929 två bolag, Dal—Västra Värmland och Åmål—Årjäng, som på grund av de för lånen gällande bestämmelser tidigare icke haft någon skyldighet att verkställa inbetalning å lånen, men beträffande vilka sådan skyldighet år 1929 förelegat. Intetdera av dessa båda bolag har kunnat fullgöra denna sin skyldighet. Vidare har ej heller Falkenbergs järnvägsaktiebolag, som dock så sent som år 1928 fått sin skuld nedskriven, kunnat fullgöra sin betalningsskyldighet under 1929. Ostkustbanans aktiebolag, som hittills fullgjort sina förpliktelser mot staten, har uttryckligen förklarat, att det ekonomiska resultatet av innevarande års järnvägsdrift knappast torde komma att medgiva någon kapitalavbetalning och möjligen icke heller någon räntebetalning å bolagets år 1926 beviljade statslån å 1 444 545 kronor.

Av bolagens förvaltningsberättelser framgår, att även åtskilliga andra bolag under det nu löpande året av olika anledningar förvänta sämre ekonomiskt resultat än förut. Sålunda framhålles i vissa fall, att genom nytillkomna samtrafiksbestämmelser trafik kommer att avledas från vederbörande bana, i andra fall att taxesänkningar blivit fastställda, vilka förväntas komma att försämra driftresultatet, i åter andra fall har såsom orsak till nedgång i trafiken åberopats minskad betodling och jordbrukets tryckta läge. Förvaltningsberättelserna lämna vidare synnerligen starkt belägg för att huvudorsaken till många järnvägars prekära läge är att finna i konkurrensen med automobilerna. Även banor med mycket svag ekonomi hava för att i någon mån neutralisera verkan av denna konkurrens nödgats nedlägga stora belopp på inköp av bilar och billinjer. Det torde ligga i sakens natur, att de förväntade verkningarna av dessa utvidgningar icke framträda förrän avsevärd tid förflutit och att i de flesta fall förlust å automobillinjerna till en början är ofrånkomlig.

Revisorerna vilja vidare fästa uppmärksamheten på att från och med den 1 januari 1931 lagen den 3 juli 1930 om bokföring vid enskild järnväg träder i kraft. Enligt denna lag skall bl. a. avsättning till förnyelsefond årligen äga rum med belopp, motsvarande den värdeminskning, som av ålder, nyttjande eller annan jämförlig orsak uppkommer å de till stadigvarande bruk för bolaget avsedda tillgångarna. Avsättningen skall beräknas enligt grunder, som fastställas av Konungen; ägande bolaget hos Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, göra framställning om tillstånd att

avsätta enligt andra grunder eller om befrielse för visst år från avsättning. Kan avsättning ej till fullo verkställas, utan att årets verksamhet kommer att utvisa förlust, som ej kan täckas av balanserad vinst från föregående år eller av medel, avsätta till framtida förfogande, skall beloppet i erforderlig utsträckning föras inom linjen. Vid avsevärd och varaktig förbättring av bolagets ekonomiska ställning skola inom linjen förda avsättningar uppföras såsom effektiv skuld å förnyelsefonden, i samband varmed motsvarande belopp må upptagas å ett särskilt tillgångskonto, benämnt »kostnader att framdeles täcka».

Vilken verkan dessa bestämmelser kunna hava på bolagens förmåga att verkställa inbetalningar å sina statslån är givetvis svårt att bedöma. Då emellertid många bolag med dålig ekonomi hittills uraktlåtitt att verkställa erforderlig avskrivning eller avsättning till förnyelsefond, synes det icke osannolikt att för framtiden särskilt stora avsättningar för sådant ändamål komma att påfordras, i sin tur medförande ett rent bokföringsmässigt sett sämre slutresultat och minskad möjlighet till avbetalning å lånen.

Såvitt revisorerna kunna finna, är statens ställning såsom långgivare till enskilda järnvägar sådan, att framtiden ter sig bekymmersam. Riksgäldskontoret har visserligen icke uraktlåtitt att genom undersökningar, verkställda av i järnvägsförhållanden sakkunniga personer, följa sina låntagares verksamhet och påkalla nyttiga förändringar, där sådana kunnat av den enskilde företagaren själv genomföras, men trots detta har ställningen i stort sett icke förbättrats.

Utän att på något sätt vilja förringa värdet av det arbete riksgäldskontoret under de senare åren nedlagt på att med till buds stående medel söka åvägabringa en förbättring av de järnvägars ekonomi, vilka häftat i skuld för sina statslån, hålla revisorerna före, att ytterligare åtgärder i sådant syfte måste vidtagas.

Den huvudsakliga orsaken till många med statslån försedda järnvägars dåliga affärsställning är uppenbarligen att söka i omständigheter sammanhängande med de svårigheter, med vilka järnvägsväsendet i sin helhet nu har att kämpa. Revisorerna tänka härvid främst på bilkonkurrensen. De åtgärder, vilka kunna vidtagas för ett allmänt stärkande av de enskilda järnvägarnas ekonomi, komma sålunda givetvis att verka fördelaktigt jämväl för staten i dess egenskap av långgivare.

Revisorerna vilja erinra, att Kungl. Maj:t redan uppmärksammat nödvändigheten av åtgärder i sådant syfte. I enlighet med av Kungl. Maj:t den 11 november 1927 givet bemyndigande tillkallade sålunda statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i slutet av nämnda år sakkunniga, vilka fingo i uppdrag att verkställa undersökning rörande möjligheterna att på frivillighetens väg åstadkomma sammanslagning av enskilda järnvägar till större enheter samt avgiva det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Enligt vad revisorerna inhämtat torde ett betänkande av de sakkunniga vara att förvänta under loppet av nästa års första kvartal.

Utän att på något sätt vilja föregripa resultatet av de sakkunnigas arbete anse sig revisorerna böra erinra om den allmänna tendens, som föreligger inom industrien i övrigt, att genom sammanslagningar konsolidera företagens ekonomiska ställning. Det ligger i sakens natur att stora besparingar på denna väg stå att vinna även ifråga om järnvägar. Den rullande materielen kan komma till ökat utnyttjande. Verkstadsdriften kan koncentreras till färre, mera tidsenligt utrustade verkstäder. Förrädsrörelsen kan

likaledes koncentreras. Inköpen bliva billigare, då de avse större mängder. Antalet bolagsstyrelser kan reduceras, likaså den administrativa personalen. Sålunda kunna trafikchefsbefattningar indragas, det vidlyftiga arbetet för förändring av kassa, redovisning och statistik kan centraliseras och ombesörjas av ett mindre antal tjänstemän än nu, kontrollkostnaderna kunna nedbringas, åtskilligt expeditiönsarbete å stationer med samtrafik bortfaller.

Ovanstående exemplifiering, som ingalunda är uttömmande, synes revisorerna ägnad att ingiva förhoppning om att järnvägsfusionssakkunnigas arbete skall kunna utmytna i ett förslag, som anvisar goda vägar för konsolidering av det splittrade svenska järnvägsväsendet och därmed även större möjlighet till förräntning av de lån staten lämnat för att befrämja tillkomsten av enskilda järnvägar.»

Avvikande mening.

Mot revisorernas uttalande har reservation anförts av herr *Magnusson* i Kalmar, som ansett det oriktigt, att revisorerna gjorde något som helst uttalande i fråga om ett väntat kommittébetänkandes innehåll, och på grund därav inom revisionen yrkat, att sista stycket i revisorernas uttalande borde utgå.

Fullmäktige.

I anledning av revisorernas uttalande hava fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse den 9 januari 1931 erinrat, att fullmäktige vid utömandet av den dem åliggande tillsynen över statsunderstödda järnvägsbolags förvaltning haft sin uppmärksamhet riktad på de fördelar, som i olika avseenden skulle kunna ernås genom fusion av mindre företag till större enheter. Fullmäktige komme att även i framtiden låta sig angeläget vara att, där så med fördel kunde ske, medverka till dylik konsolidering, vilken, såsom revisorerna framhölle, kunde bereda större möjlighet till förräntning av de lån, staten lämnat för att befrämja tillkomsten av enskilda järnvägar.

Utskottet.

Med hänvisning till vad fullmäktige anført har utskottet endast velat vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmåla.

2:o.

Ang. lån till domkyrkan i Västerås.

I sin förenämnda berättelse hava revisorerna vidare å sid. 189—190 anført följande:

»Vid 1860 års riksdag beviljade Rikets Ständer till utgående från riksgäldskontoret i och för fortsättning av reparationsarbeten å Västerås domkyrka ett statsbidrag av 28 000 rdr, under villkor, att det beviljade understödet borde återgäldas i den mån domkyrkans inkomster framdeles därtill lämnade tillgång. Lånet utbetalades den 31 dec. 1860. Någon avbetalning har hittills ej ägt rum.

1892 års revisorer påpekade med hänvisning till att domkyrkans behållning vid 1891 års slut uppgick till 11 477 kronor 93 öre att en erinran borde göras om verkställande av någon avbetalning. Domkyrkokommisionen meddelade i avgiven förklaring, att det beräknades, att nödvändiga reparationsarbeten komme att draga betydande kostnad. 1893 års riksdag beslöt emellertid att uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att hos

domkyrkokommissionen göra erinran om avbetalning. Som svar på med anledning härav av riksgäldsfullmäktige avlåten skrivelse anförde kommissionen, 'att det icke lyckats kommissionen, oaktat trängna försök, att ännu erhålla fullständiga kostnadsförslag till ifrågavarande reparationer' och att det därför icke kunde beräknas om kyrkans tillgångar kunde medge någon avbetalning. Efter ytterligare skriftväxling beslöto fullmäktige att tillsvidare låta bero vid vad domkyrkokommissionen anför.

1897 års revisorer hänledde återigen uppmärksamheten på den bristande avbetalningen trots att domkyrkans behållning vid 1896 års slut uppgick till 32 410 kronor 79 öre och ansågo anledning föreligga till förnyad anmaning. Denna gång svarade domkyrkokommissionen, att den disponibla behållningen uppginge till 24 024 kronor 35 öre och att dessa medel vore bundna genom kontrakt om leveranser och arbeten.

1906 års revisorer funno det likaledes anmärkningsvärt, att någon avbetalning ej ägt rum trots behållningens ökning under år 1905 med 5 004 kronor 56 öre. I förklaring anförde domkyrkokommissionen, att den ansåge att senare upptagna lån i första hand borde återbetalas. Statsutskottet vid 1907 års riksdag ansåg väl att domkyrkans skyldighet att en gång återgälda denna sin skuld ingalunda syntes böra eftergivnas men hemställde dock att revisorernas framställning icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

År 1927 infordrade riksgäldsfullmäktige redogörelse för domkyrkans ekonomiska ställning. Sådan lämnades och vidare förklarade domkyrkokommissionen, 'att avbetalning icke nu kunde ske, och att ej heller, såsom det syntes, möjlighet funnes för framtida inbetalningar, då domkyrkan mer än väl behövde alla sina medel'. Efter föredragning därav uppdrogs åt ombudsmannen att vid besök inhämta kompletterande upplysningar. I sin redogörelse för detta besök anförde ombudsmannen, att domkyrkans tillgångar förutom fastigheter och fastighetsfonden tillhöriga medel bestode av en restaureringsfond om 33 160 kronor 4 öre och domkyrkokassan om 10 872 kronor 81 öre. Inkomsterna under kommande år ansåg han kunna uppskattas till omkring 12 000 kronor och utgifterna till 7 à 8 000 kronor. Emellertid ansåg han att vissa restaurerings- och reparationsutgifter torde bli nödvändiga under de närmaste åren och att domkyrkan därför icke inom överskådlig tid torde kunna fullgöra sina skyldigheter.

Behållningen i restaureringsfonden och domkyrkokassan uppgick enligt uppgift ovan den $\frac{30}{100}$ 1927 till 44 032 kronor 85 öre. Den stegrades till den $\frac{30}{100}$ 1928 till 47 152 kronor 65 öre, till den $\frac{30}{100}$ 1929 till 50 373 kronor 19 öre och utgjorde den $\frac{30}{100}$ 1930 52 540 kronor 55 öre. De väntade utgifterna synas sålunda icke ha varit av mera trängande natur än att behållningen årligen kunnat ökas med ett betydande belopp. Även om det sjuttio år gamla räntefria lånet till fullo infriades skulle ett belopp om icke mindre än 24 540 kronor 55 öre återstå enligt ställningen vid senaste budgetårs utgång.

Det synes under sådana förhållanden revisorerna synnerligen anmärkningsvärt, att trots detta icke ens någon avbetalning verkstälts och revisorerna anse en förnyad allvarlig erinran böra göras till domkyrkokommissionen att delta gamla lån snarast måtte återbetalas.»

Sedan fullmäktige anmodat domkyrkokommissionen i Västerås att i ärendet avgiva utlåtande, har kommissionen i skrivelse till fullmäktige den 29 december 1930 anför bland annat följande:

Revisorer
uttalande.

Domkyrko-
kommissio-
nen i
Västerås.

»Kommissionen vill meddela, att den har att med sagda tillgångar svara bl. a. för underhållet av domkyrkan, biskopshuset och domkapitelshuset, av vilka domkyrkan är brandförsäkrad för 1 400 000 kronor, biskopshuset för 158 800 kronor och domkapitelshuset för 50 000 kronor.

Vidare vill kommissionen påpeka, att dess årliga fasta utgifter uppgå till omkring 5 300 kronor, samt att samtliga dess inkomster — av fastigheter, tiondeersättning, fonder, inklusive Västerås stads ersättning för bänkrum och klockor — kunna beräknas till omkring 11 000 kronor, vadan till de nödigaste reparationerna återstå omkring 5 700 kronor.

Kommissionen vill vidare fästa uppmärksamhet därpå, att samtliga de byggnader, som stå under dess vård, äro av mycket hög ålder och representera stora kulturella värden. Det säger sig under sådana förhållanden själfvt, och Kungl. Byggnadsstyrelsen lär säkerligen kunna giva belägg för detta påstående, att det är så långt ifrån, att tillgängliga medel bereda någon möjlighet till betalning av omförmälda statslån, att de tvärt om äro alldeles otillräckliga för att hålla och försätta ifrågakvarande byggnader i sådant skick, som betingas av deras höga kulturella värde.

Den omständigheten att årliga besparingar uppkommit får sin enkla förklaring däri, att Domkyrkokommissionen icke velat plöttra bort sina tillgångar på smärre förbättringar, utan velat i görligaste mån samla dem för att i större omfattning komma till användning för förbättringar, vilka i alla fall endast bliva obetydligheter i jämförelse med det föreliggande behovet.

Om det sålunda i denna stund faktiskt skulle låta sig göra att återbetala statslånet, så skulle detta allenast innebära, att kommissionen bleve än mera urståndsatt än vad nu är fallet att arbeta för byggnadernas hållande i någorlunda värdigt skick, vilket även Riksgäldsfullmäktiges ombudsman ansett sig kunna vitsorda.

Med hänvisning till det anförda får Domkyrkokommissionen vördsamt anhålla, att Riksgäldsfullmäktige efter att i ärendet hava hört såväl Kungl. Byggnadsstyrelsen som her Riksantikvarien behagade vidtaga åtgärder, för att omförmälda statslån måtte bliva fullständigt avskrivet.»

Fullmäktige. För egen del hava fullmäktige i ärendet anförde följande:

»Såsom revisorerna meddela, har domkyrkokommissionen i Västerås år 1927 avgivit redogörelse för Västerås domkyrkas ekonomiska ställning, i anledning varav fullmäktige låtit genom sin ombudsman verkställa undersökning i syfte att erhålla vissa kompletterande upplysningar. I sin nu avgivna förklaring anhåller domkyrkokommissionen, att fullmäktige efter inhämtande av yttrande från riksantikvarien och kungl. byggnadsstyrelsen måtte vidtaga åtgärder för fullständig avskrivning av domkyrkans statslån. Med anledning härav komma fullmäktige till en början att låta verkställa förnyad utredning rörande domkyrkans nuvarande ställning i ekonomiskt avseende. Eventuella vidare åtgärder i frågan bliva givetvis beroende på utredningens resultat.»

Utskottet. Såsom framgår av fullmäktiges yttrande i ärendet, hava fullmäktige för avsikt att låta verkställa förnyad utredning rörande Västerås domkyrkas nuvarande ställning i ekonomiskt avseende. Utskottet förutsätter, att efter slutförandet av denna utredning förslag framlägges beträffande de åtgärder, som lämpligen böra vidtagas med avseende å det till domkyrkan utbetalda

statslånet. Med hänsyn härtill har utskottet i detta sammanhang endast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

3:o.

Revisorerna hava vidare i sin ovannämnda berättelse (sid. 190—191) an- *Ang. lån till Växjö domkyrka.*
fört följande:

»År 1923 erhöll Växjö domkyrka ett räntefritt lån å 20 000 kronor från fonden för låneunderstöd. I det kungl. brev, där Kungl. Maj:t förklarade domkapitlet under vissa villkor äga uppbära lånet, yttrades åliggande det domkapitlet att, sedan avgörande träffats i fråga om reglering av de ekonomiska förhållandena mellan Växjö domkyrka och Kalmar domkyrka, till Kungl. Maj:t inkomna med förslag beträffande tid och villkor för lånets återbetalande'.

Enligt inhämtad upplysning från domkyrkosysslomannen slutbehandlades *Revisorernas uttalande.*
de ekonomiska förhållandena mellan Växjö och Kalmar domkyrkor för 2 å 3 år sedan. Något förslag i enlighet med kungl. brevet har dock icke avlämnats utan domkyrkan åtnjuter fortfarande lånet räntefritt utan att något är bestämt om återbetalning. Revisorerna anse det önskvärt, att bestämda villkor för lånet snarast böra utformas och att en anmaning till Växjö domkyrka bör utfärdas i detta hänseende.»

I anledning av revisorernas uttalande hava fullmäktige anmodat dom- *Domkapitlet i Växjö.*
kapitlet i Växjö att i ärendet avgiva utlåtande. I skrivelse till fullmäktige den 30 december 1930, vilken skrivelse är intagen såsom bilaga till revisorernas berättelse (sid. 117), har domkapitlet bland annat meddelat, att domkapitlet redan i skrivelser till Konungen av den 24 september 1925 och den 26 augusti 1926 gjort framställning om befrielse för domkyrkan att återbetala sitt statslån.

För egen del hava fullmäktige anfört, att fullmäktige hade för avsikt att *Fullmäktige.*
låta verkställa utredning i fråga om Växjö domkyrkas ekonomiska ställning och, sedan densamma blivit slutförd, till prövning upptaga frågan om, huruvida och i vad mån en eventuell avskrivning av domkyrkans skuld till staten kunde av fullmäktige förordas.

Utskottet, som förväntar att, sedan den av fullmäktige beslutade utred- *Utskottet.*
ningen verkställt, förslag framlägges beträffande de åtgärder, som lämpligen böra vidtagas med avseende å Växjö domkyrkas statslån, har endast velat vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmåla.

4:o.

Slutligen hava revisorerna å sid. 191 av sin förevarande berättelse gjort *Ang. kostnaderna för utlottning av vinstler å premieobligationer.*
följande uttalande beträffande kostnaderna för utlottning av vinstler å premieobligationer:

»Vid utlottningen av vinster å statens premieobligationslån utövas kontrollen av notarius publicus, som för detta arbete åtnjuter ersättning med 2 000 kronor. Tillsammans utgår således för detta ändamål ett belopp om 8 000 kronor för årets fyra dragningar. En dragning torde i regel, enligt inhämtade upplysningar, försiggå under 5 å 6 dagar med 6 å 7 timmars dragning dagligen. Kontrollanten har att under denna tid vara närvarande samt att föra protokoll och granska dragningslistorna.

Revisorerna anse visserligen, att opartisk kontroll måste förekomma, men finna kostnaden för densamma vara alltför hög och vilja ifrågasätta, om icke ett avtal med lägre ersättningsbelopp kunde träffas eller kontrollen eventuellt anordnas på annat betryggande men billigare sätt.»

Fullmäktige. I anledning härav hava fullmäktige meddelat, att överenskommelse numera träffats med de fyra notarii publici, vilka kontrollera ifrågasärande utlottningar, om nedsättning av arvodet för varje sådan förrättning till 1 500 kronor.

Utskottet. Såsom framgår av fullmäktiges yttrande, hava fullmäktige, med beaktande av vad revisorerna anfört, redan vidtagit åtgärder för nedbringande av här ifrågasärande kostnader för utlottning av vinster å statens premieobligationslån. Vid sådant förhållande har utskottet endast ansett sig böra vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmåla.

5:o.

Ang. vissa arbeten i riksdagshuset i anledning av ändringar i värmeledningen m. m. Med bifall till bankoutskottets i utlåtande nr 53 gjorda hemställda be- myndigade 1930 års riksdag fullmäktige i riksgäldskontoret dels att låta ut- föra vissa förändringar beträffande värmeledning, beredning av varmvatten ävensom sanitära anordningar inom riksdagshuset, dels ock att av förslags- anslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus för ändamålet använda erforderligt belopp. Genomförandet av de beslu- tade förändringarna, vilka angivits i ett av ingenjören W. Dahlgren den 22 mars 1930 utarbetat »förslag till partiell varmvattenvärmeledning inom riks- dagshuset samt till utökad distribution av varmvatten och till förbättrade sanitära anordningar», beräknades komma att medföra en sammanlagd kost- nad av 105 000 kronor. Härav belöpte sig 60 000 kronor på värmeledningen, varmvattenberedningen och de sanitära installationerna, vartill skulle komma ersättning för erforderliga ritningar samt för kontroll beträffande lednings- arbetena, beräknad till 5 000 kronor. Återstoden av det antagna kostnads- beloppet eller 40 000 kronor utgjordes av approximativt uppskattad kost- nad för de byggnads- och målningsarbeten, som skulle erfordras i anled- ning av de beslutade åtgärderna.

De byggnadsarbeten, som erfordrades för förslagens genomförande, be- stodo huvudsakligen i anordnande av ett nytt maskinrum samt utförande

av håltagningar och efterlagningar för de nya rörsystemen för värmeledning och varmvattentillförsel. Efter dessa arbetens slutförande skulle vidare verkställas erforderlig målning.

Vid läsningen av fullmäktiges protokoll har utskottet inhämtat, att anbud å utförande av nu omförmälda, i samband med förändringen av värmeledningen stående reparationsarbeten m. m. av deputerade införskaffats från byggmästaren F. A. Petterson och ingenjören K. I. Edblom.

Edblom och Pettersson inkommo med sådana anbud. Dessa anbud äro i avskrift såsom bilagor fogade vid detta utlåtande (*Bilaga A* och *Bilaga B*).

Enligt upplysning, som på begäran meddelats utskottet från riksgäldskontoret, hade de båda anbudsgivarna räknat efter samma arbetsbeskrivning, nämligen det av Dahlgren den 22 mars 1930 angivna förslaget med därtill hörande ritningar. Till grund för deras beräkning hade även legat en av Dahlgren lämnad uppgift å antalet håltagningar för ledningar, av vilken framgår, att sådana skulle erfordras till ett sammanlagt antal av 112, därav 7 genom källarmurar, 30 genom övriga väggar, 17 genom bjälklag över källare och 58 genom övriga bjälklag.

Såsom av förenämnda bilaga A vid detta utlåtande framgår, innefattade det av Edblom avgivna anbudet åtagande dels att för en sammanlagd kostnad av 3 810 kronor utföra vissa närmare specificerade arbeten i riksdagshusets maskinrum och utanför detsamma beläget förrum, dels ock att utföra övriga arbeten — bilningar och efterlagningar för håltagningar i och för rörledningar — på räkning. I fråga om de grunder, som skulle tillämpas beträffande beräkning av ersättning för sist avsedda arbeten, innehöll anbudet, att ett tillägg av 25 öre per arbetstimme skulle (såsom byggmästararvode) utgå utöver vad som tillkomme arbetarna, varjämte för verkmästare beräknades en ersättning av 2 kronor 75 öre per timme, därvid dennes arbetstid på arbetsplatsen uppskattades till 2 à 3 timmar per dag. Å räkningar och inköpta materialier skulle dessutom beräknas ett tillägg (såsom byggmästararvode) å 10 procent. Kostnaden för nu ifrågavarande arbeten, som skulle uppföras på räkning — snickeriarbeten dock ej inberäknade — uppskattades av Edblom approximativt till 4 650 kronor. Med inräknande av denna approximativt beräknade kostnadssumma utgjorde sålunda de i Edbloms anbud upptagna beloppen sammanlagt 8 460 kronor.

Det av Petterson avgivna anbudet (*Bilaga B*) innefattade erbjudande att till ett bestämt belopp av 10 475 kronor utföra samtliga de ifrågavarande arbetena.

Av fullmäktiges protokoll för den 11 juli 1930 framgår, såsom vid detta utlåtande fogat utdrag av protokollet utvisar (*Bilaga C*), att deputerade av de två föreliggande anbuderna antogo det av Edblom angivna. Den av deputerade sålunda vidtagna åtgärden godkändes av fullmäktige genom beslut sistnämnda dag.

Enligt vad som framgår av rån riksgäldskontoret till utskottet meddelade upplysningar, har något kontrakt mellan riksgäldskontoret och Edblom icke avslutats rörande den senares utförande av de i det godkända anbudet angivna arbetena. Icke heller hava, enligt vad för utskottet upplysts, några särskilda förhandlingar förts i fråga om beräkningsgrunderna för den ersättning, som skulle utgå till arbetarna för arbeten, utförda å räkning, utan det har förutsatts att vid arbetena skulle utgå »sedvanlig ersättning» till arbetarna, varmed enligt utskottets mening icke lärer kunna avses annat än avtalsenliga löner. Av Edbloms till riksgäldskontoret ingivna räkningar beträffande arbetena framgår emellertid, att redan från början såsom ersättning utgått, förutom timlön enligt gällande kollektivavtal, ett tillägg, s. k. »överskott», å 10 kronor till varje arbetare för hel arbetsvecka.

Arbetena på räkning började den 24 juli 1930. Sedan det under arbetets gång visat sig erforderligt att vidtaga vissa ändringar bland annat beträffande värmeelementens placering, uppdrogo fullmäktige genom beslut den 11 september 1930 (*Bilaga D*) åt Edblom att utföra härav föranledda ytterligare bilnings- och lagningsarbeten. Beslutet synes hava inneburit bland annat, att vissa av dessa arbeten skulle utföras i huvudsaklig överensstämmelse med ett av Edblom avgivet anbud för viss fixerad kostnads-summa. Då Edblom, enligt vad utskottet inhämtat, icke underrättades om anbudets antagande, kommo jämväl dessa arbeten att utföras på räkning.

I mitten av september månad framställde de av Edblom för ifrågavarandearbeten anställda arbetarna hos Edblom krav om erhållande av 50 procent förhöjning å den till dem utgående timpenningen. Då Edblom icke ansåg sig kunna tillmötesgå arbetarnas framställning, nedlade dessa arbetet den 19 september. Förhållandet anmäldes av föreståndaren för riksdagens ekonomiska förvaltningsbyrå, byrådirektören E. Risling, vilken i egenskap av vice värd för riksdagshuset instruktionsenligt har att utöva tillsyn över i huset pågående byggnads- och reparationsarbeten, den 22 september för den då tjänstgörande förste deputeraden, herr P. A. Hansson. Efter förslag av Risling erbjöd tjänstgörande förste deputeraden å riksgäldskontorets vägnar arbetarna 30 procent förhöjning å timpenningen, räknat från och med den 11 september. Detta erbjudande antogs av arbetarna, varefter arbetet omedelbart återupptogs.

Den sålunda vidtagna åtgärden blev, såsom framgår av härvid fogade protokollsutdrag (*Bilaga E*), av fullmäktige vid sammankomst den 25 september 1930 godkänd.

Då utskottet ansett det vara av vikt att erhålla ytterligare upplysningar rörande de förhållanden, som varit anledning till fullmäktiges beslut om nu ifrågavarande lönetillägg, har utskottet i sådant syfte hänvänt sig till fullmäktige. I anledning härav har bland annat till utskottet överlämnats en av den vid nyssnämnda tillfälle tjänstgörande förste deputeraden upprättad promemoria av följande innehåll:

»Den allmänna gången av ärendets behandling framgår av riksgäldsfullmäktiges protokoll och nedanstående kan betraktas såsom en komplettering av detta.

Sedan aktionen för en förhöjning av timlönersättningen anmälts för mig i egenskap av t. f. förste deputerad, ansåg jag det angeläget att söka förekomma en konflikt, som sannolikt skulle äventyra arbetenas slutförande innan riksdagen samlades. Då det enligt min mening var entreprenörens sak att göra upp med arbetarna, avhöll jag mig från direkt ingripande. Jag ansåg det emellertid vara av betydelse för bedömande av läget att personligen inhämta fackförbundets och fackföreningens uppfattning. De svar, som jag erhöll på mina frågor, visade, att från organisationernas sida någon åtgärd icke kunde påräknas. Från fackföreningens sida meddelades mig, att en förhöjning av timlönen med 50 %, då arbetet icke kunde utföras på ackord, var vanlig i Stockholm. (Observeras bör att entreprenören redan betalade 10 kr. i veckan utöver timlönen.)

Med arbetarna ansåg jag mig icke böra träda i förbindelse. Jag hade heller icke personligen något samtal med entreprenören. Riksdagshusets vice värd, revisor Risling, hade upprepade samtal med honom. Entreprenören förklarade, att han på grund av sin förbindelse till arbetsgivareorganisationen och med hänsyn till sina övriga arbetsplatser icke kunde tillmötesgå arbetarnas anspråk.

Omkring en vecka efter det jag först erhållit meddelande om arbetarnas aktion nedlade arbetarna arbetet. Jag vidhöll alltjämt att det var entreprenörens sak att ordna upp med arbetarna och ev. göra framställning till riksgäldskontoret om ersättning för ökade utgifter. Entreprenören hade emellertid nu insjuknat och risk förefanns, att arbetsnedläggelsen skulle bli långvarig och att arbetena icke hunne slutföras före riksdagens sammanträdande. När därför vice värden anmälde, att han trodde arbetarna vara beredda att taga en kompromiss, innebärande 30 % förhöjning på den avtalsenliga timlönen, medgav jag att ett sådant förslag fick göras. Jag utgick därvid ifrån att riksgäldskontoret skulle ikläda sig utgiften för den ökade arbetskostnaden, som enligt en överslagsberäkning skulle komma att uppgå till omkring 2 000 kr. Arbetarna accepterade förslaget och återgingo omedelbart i arbete.

Det intresse jag som förste deputerad hade att bevaka var att arbetena blevo färdiga till beräknad tid. Hade jag beträtt vägar, som man tydligen från vissa håll menar att jag skulle slagit in på, är det troligt icke blott att arbetet blivit avsevärt försenat, utan även att riksgäldskontoret åsamkats betydligt större utgifter. Det är nämligen föga troligt att entreprenören skulle ha velat inlåta sig på strejkbrytarvärning eller att någon annan entreprenör under rådande omständigheter skulle ha övertagit arbetet. Men arbetet hade slutligen måst göras och en uppgörelse hade säkerligen åsamkat riksgäldskontoret betydligt större kostnader än nu blev fallet.»

Till riksgäldskontoret har Edblom ingivit två räkningar å de utförda ändrings- och reparationsarbetena, slutande å tillhoppa 24 526 kronor 82 öre. I detta belopp ingå dels den i anbudet för vissa arbeten fixerade kostnadssumman å 3 810 kronor, dels kostnaden för vissa under arbetets gång beslutade tilläggsarbeten, tre poster å tillsammans 1 163 kronor, dels ock kostnaderna för de på räkning utförda arbetena, tillhoppa utgörande 19 553 kronor 82 öre. Sistnämnda belopp fördelar sig på följande sätt:

Avtalsenliga arbetslöner (24 juli—24 december 1930)	kr.	10 250: 79
Därutöver till arbetarna utbetalt:		
»överskott»	»	1 478: 25
30 % förhöjning å timpenningen (11 september—24 december 1930)	»	2 258: 44
Verkmästararvode	»	521: 50
Byggmästararvode (25 öre per arbetstimme)	»	1 704: 87
Hyra för elektrisk hammare och bormaskin m. m.	»	546: 60
Diverse räkningar å inköpta materialier m. m. kr.		1 452: 78
Diverse arbeten utförda av annan firma	»	1 086: 65
Byggmästararvode (10 % å sistnämnda belopp)	»	2 539: 43
		253: 94
	Summa kr.	19 553: 82

Här ifrågavarande räkningar äro ännu icke slutlikviderade. Ej heller föreligger, såvitt för utskottet är känt, beslut av fullmäktige eller deputerade angående deras godkännande. I avräkning å likviden har Edblom från riksgäldskontoret i olika poster uppburit sammanlagt 22 000 kronor.

De verkliga kostnaderna för de på räkning utförda arbetena överstiga alltså väsentligt det i Edbloms anbud approximativt beräknade beloppet 4 650 kronor. Såsom av ovan meddelade räkningssammandrag framgår, uppgick statsverkets merkostnad för den medgivna timlönsförhöjningen av 30 % till 2 258 kronor 44 öre. I övrigt föranleddes kostnadsökningen, enligt vad från riksgäldskontoret uppgivits, dels av de under arbetets gång beslutade ändringarna i den ursprungliga arbetsplanen, varigenom antalet håltagninar kommit att överstiga det av Dahlgren ursprungligen beräknade med icke mindre än 108, dels ock därav att vatten- och avloppsledningar i toaletterna i stor utsträckning under arbetets gång befunnits vara odugliga på grund av rost och fördenskull måst ersättas med nya, vilket förorsakat en hel del opåräknad bilning.

Vad därefter beträffar frågan om utförandet av de betydande målningsarbeten inom riksdagshuset, som erfordrats i anledning av ovanberörda rörlednings- m. fl. arbeten och till vilka hänsyn tagits vid beräklandet av det för genomförandet av de utav riksdagen beslutade åtgärderna erforderliga anslagsbeloppet, har denna fråga, såvitt utskottet vid läsningen av fullmäktiges protokoll kunnat finna, icke varit behandlad av fullmäktige. I fullmäktiges protokoll för den 11 september 1930 meddelas visserligen, att fullmäktige beslutat antaga ett av slottsmålarmästaren A. Palmquist den 8 september avgivet, å 4 258 kronor slutande anbud å utförande av vissa målningsarbeten i riksdagshuset. Dessa arbeten synas emellertid avse målning, som är att hänföra till fastighetens fortlöpande underhåll. Utskottet har inhämtat, att även de av rörledningsarbetena föranledda målningsarbetena, utan att anbud å desamma infordrats, på uppdrag av föreståndaren för riksdagens ekonomiska förvaltningsbyrå utförts av Palmquist. Kostnaderna för såväl förstnämnda som sistnämnda målningsarbeten äro av Palmquist upptagna å en och samma räkning, vilken utvisar en slutsumma av 13 513 kronor

35 öre. Av detta belopp hänföra sig, enligt vad som meddelats utskottet, 3 082 kronor till det av fullmäktige godkända anbudet, medan av återstoden 1 179 kronor 89 öre utgöra kostnader för diverse smärre målningsarbeten för underhåll av olika lokaler samt 9 251 kronor 46 öre motsvara kostnader, vilka direkt föranletts av rörledningsarbetena, huvudsakligen målning av element och rörledningar.

Det sätt, varpå det av förlidet års riksdag åt fullmäktige lämnade uppdraget att låta verkställa här ifrågavarande, med ändringar av värmeledningssystemet m. m. sammanhängande byggnads- och målningsarbeten i riksdagshuset av fullmäktige handlagts, har synts utskottet i vissa avseenden vara sådant, att detsamma måste från utskottets sida påtalas.

Utskottet.

Till en början synas fullmäktiges åtgärder i och för meddelande av uppdrag att utföra arbetena lämna rum för kritik. Av den föregående redogörelsen framgår, att fullmäktige under hand anmodat två firmor att inkomma med anbud å utförande av de byggnadsarbeten, som ursprungligen förutsattes komma att bli erforderliga. De i anledning härav avgivna anbuden voro emellertid icke jämförbara; det ena innebar nämligen åtagande att för ett visst bestämt belopp utföra samtliga de ifrågavarande arbetena, under det att det andra anbudet endast till en del avsåg ett fast erbjudande, medan kostnaderna för övriga arbeten icke angåvos i vidare mån, än att desamma approximativt uppskattades till visst belopp. Vid sådant förhållande saknades möjlighet att bedöma, vilketdera av de två anbuden som var det fördelaktigaste. Att fullmäktige likväl utan närmare undersökning beträffande de båda anbudens jämförbarhet samt jämväl utan närmare förhandlingar rörande beräkningsgrunderna i fråga om ersättning för de arbeten, som enligt sistberörda anbud skulle utföras å räkning, antogo detsamma såsom varande det lägsta, ådagalägger enligt utskottets mening, att ärendets prövning icke skett med den omsorg, som bort iakttagas.

Än belänkligare synes utskottet vara, att fullmäktige icke med den godkända anbudsgivaren, ingenjören Edblom, avslutat skriftligt kontrakt, vari omfattningen och beskaffenheten av åtagandet, särskilt i vad det avsåg arbeten att utföras på räkning, samt grunderna för ersättnings utgående för dessa arbeten tydligt angivits. Den form, vari överenskommelsen ingåtts, synes utskottet icke uppfylla de krav på affärsmässighet och förtänksamhet, som skäligen kunna uppställas.

Såsom i det föregående omnämnts, har ingenjören Edblom å sina räkningar till riksgäldskontoret bland annat upptagit ett av honom till arbetarna utöver avtalsenlig timlön utbetalt tillägg, benämnt »överskott» och beräknat efter 10 kronor för arbetare och hel arbetsvecka. Då emellertid utbetalning av sådant lönetillägg icke står i överensstämmelse med inne-

hållet i det av Edblom avgivna anbudet, förutsätter utskottet, att fullmäktige ej komma att godkänna räkningarna till utbetalning i denna del.

Med avseende å de av ifrågavarande ändringar inom riksdagshuset föranledda målningsarbetena har utskottet uppmärksammat att, såvitt tillgängliga handlingar utvisa, beträffande dessa arbeten icke infordrats något anbud och att desamma ej heller varit föremål för något beslut vare sig av fullmäktige eller av deras deputerade. Då dessa arbeten betingat en kostnad av över 9 000 kronor och ingå såsom led i ett av riksdagen genom särskilt beslut åt fullmäktige lämnat uppdrag, hade det enligt utskottets mening varit med god ordning överensstämmande, att — efter det att kostnadsförslag rörande arbetena införskaffats från olika firmor — frågan av fullmäktige upptagits till avgörande.

Såsom synnerligen anmärkningsvärt måste enligt utskottets uppfattning anses, att — sedan de för byggnadsarbetena av Edblom anställda arbetarna hos honom framställt krav på att utöver avtalsenliga timlöner erhålla viss förhöjning av timlönen men Edblom ansett sig förhindrad bifalla denna framställning — fullmäktige funnit sig böra i anledning av inträffad arbetsnedläggelse medgiva sådan förhöjning med 30 procent. Oavsett att staten härigenom åsamkats en onödigt merutgift, måste medgivandet av en dylik i strid med gällande arbetsavtal stående förhöjning, i och för sig principiellt förkastligt, framstå såsom så mycket mera olämpligt som det här var fråga om arbeten för en offentlig myndighets räkning. Vad i ovanintagna promemoria antytts därom, att ett utblivande av förhöjningen skulle kunnat äventyra arbetenas färdigställande inom beräknad tid, synes för övrigt näppeligen kunna vinna avseende, då det här gällde ett avtalsstridigt krav, beträffande vilket — enligt vad i promemorian upplysts — vederbörande fackorganisationer förklarar sig icke vilja vidtaga någon åtgärd.

Vad i detta ärende i här angivna avseenden förekommit har syns utskottet vara av den beskaffenhet, att utskottet icke kunnat underlåta att detsamma för riksdagen

omförmåla.

6:o.

*Ang.
åtgärder i
fråga om
riksbygg-
naderna å
Helgeands-
holmen.*

Enligt gällande reglementen för riksbanken och riksgäldskontoret äga fullmäktige i dessa båda verk att gemensamt bland annat vidtaga de åtgärder, som erfordras för utförande av riksdagens beslut i fråga om nya byggnader för riksdagen m. m. och riksbanken, allt i överensstämmelse med de närmare föreskrifter, som i särskilda skrivelser den 11 och 12 maj 1888 och den 6 april 1906 blivit av riksdagen meddelade.

Några gemensamma sammanträden mellan bemälda fullmäktige för utförande av ifrågavarande uppdrag hava, enligt vad utskottet inhämtat, icke

ägt rum under den tid, utskottets granskning omfattat; vilket utskottet härmed får för riksdagen
anmäla.

7:o.

Vad i revisorernas berättelse om granskningen av riksgäldskontorets ställning och förvaltning eljest blivit anført, har utskottet funnit icke vara av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; och har utskottet vid läsningen av fullmäktiges protokoll ej funnit något förhållande, utöver vad ovan blivit nämnt, som ansetts böra föranleda någon anmälan eller hemställan; vilket utskottet härmed får för riksdagen

Ang.
revisions-
berättelsen
m. m.

anmäla.

8:o.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet slutligen meddela, att med avseende på riksgäldskontorets ställning och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran i annat avseende, än vad förut blivit anført, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Ang. tillstyr-
kande av
ansvarsfrihet.

Utskottet hemställer alltså,

att fullmäktige i riksgäldskontoret må tillerkännas ansvarsfrihet ej mindre för den av riksdagens år 1930 församlade revisorer granskade förvaltningen av riksgäldskontoret under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 än även för alla beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1930 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 24 februari 1931.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. E. Svensson, Gustafsson* i Stensholm, *Lindley, Johansson* i Östersund, *Lindgren, Ström* i Lidköping, *Johansson* i Friggeråker och *Stendahl*;

från andra kammaren herrar *Winkler, Bäcklund, Wikström, Lovén, Ryberg**, *Carlsson* i Solberga*, *Leffler* och *Paulsen*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

vid punkten 5 (ang. vissa arbeten i riksdagshuset i anledning av ändringar i värmeledningen m. m.):

av herrar *C. E. Svensson, Lindley, Ström* i Lidköping, *Bäcklund, Lovén* och *Paulsen*; samt

av herrar *Johansson* i Östersund och *Wikström*.

Bilaga A.

Avskrift.

Stockholm den 10 juli 1930.

Till

Herr vice värden för Riksdagshuset J. Risling,
Stockholm.

Ang. Riksdagshuset.

Undertecknad har härmed nöjet offerera följande arbeten.

Maskinrum och förrum.

Golven uppbilas, underliggande fyllning vattnas och tillstampas	200: 00
I golvet inläggas 4 st. balkar	280: 00
Nytt korsarmerat 10 cm stålslipat golv	420: 00
Betonfundament i golv	290: 00
Nyputs av väggar och tak	592: 00
Befintligt dörrparti flyttas och väggöppningen förminsкас medelst putsade väggbitar	80: 00
Putskompl. efter borttaget dörrparti	15: 00
Ny 10 cm cementplattvägg (putsad å båda sidor)	144: 00
1 st. brandfri dörr i ovanstående väggparti	130: 00
Ställningar, körslor och rengöring efter ovanstående	49: 00
	<hr/>
	Kronor 2 200: 00

Skulle golvet i maskinrummet samt väggarna i samma rum till 1,80 m beklädas med plattor tillkommer härför ..... Kr. 1 610: 00

De erforderliga bilningarna samt efterlagningarna för håltagningarna för rörledningarna kunna endast approx. beräknas. Antalet hål har uppgivits av Firman Wilh. Dahlgren.

- C:a 7 st. genom källaremurar (granit och betong)
- » 30 » » tegelväggar
  - » 17 » » bjälklag över källare i betongbjälklag
  - » 58 » » övriga bjälklag

Denna kostnad beräknas approx. till ..... Kr. 4 650: 00
Snickeriarbeten äro ej inberäknade.

Här föreligga svårigheter av oanad art, men det kan ju även tänkas att sådana ej förefinnas. Undertecknad föreslår, att ett dylikt arbete utföres på räkning. Beräkningsgrunden härför skulle bliva ett tillägg av 0,25 kr. pr. arbetstimme utöver den, som tillkommer arbetaren. Å räkningar och materialier beräknas 10 % pålägg.

För verkmästare beräknas 2,75 kr. pr. timme och anslås hans tid på arbetsplatsen till 2 å 3 tim. pr dag.

Jag vore tacksam för att få inkomma med anbud å takstolsförstärkningar.

Högaktningsfullt

Karl I. Edblom.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Eric Öhlin.

Notarie i Riksgäldskontoret.

Bilaga B.*Avskrift.*

Stockholm den 11/7 1930.

Riksgäldskontoret.
Stockholm.

Undertecknad erbjuder sig härmed att inom Riksdagshuset för indragning av värmeledning utföra håltagningar och lagningar för värmelednings- och varmvattenledningar samt erforderliga byggnadsarbeten för inredning av maskinrum. I rum utanför maskinrum flyttas ett par järndörrar, väggar och tak putsas, golv lägges av cement.

Ovanstående utföras till ett pris av

Kronor Åttatusensexhundrasjuttiofem (8 675:—)

Om golv och väggar utföres med plattor tillkommer

Kronor Ettusenåttahundra (1 800:—)

Högaktningsfullt

Frans A. Petterson.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Eric Öhlin.

Notarie i Riksgäldskontoret.

Bilaga C.

Transumt av protokoll vid herrar fullmäktiges i riksgäldskontoret sammankomst den 11 juli 1930.

Närvarande:

Ordföranden herr Hildebrand,
herrar Tamm,
Hallin,
A. Anderson,
Hanson,
G. Andersson och
Bäckström.

§ 16.

Vidare hade herrar deputerade från byggmästaren F. A. Petterson och ingenjören K. I. Edblom införskaffat anbud å utförande av vissa reparationsarbeten m. m. i samband med förändringen av värmeledningen samt därefter beslutat antaga det å den lägsta kostnadssumman lydande anbudet, nämligen det av Edblom angivna anbudet, vilket var av följande lydelse:

»Stockholm den etc. .... *Bil. G.**

De av herrar deputerade sålunda vidtagna åtgärderna godkändes av herrar fullmäktige.

Det skulle slutligen antecknas, att Dahlgrens arvode såsom kontrollant för berörda arbete skulle utgöra, inberäknat gottgörelse för upprättade ritningar, 5 000 kronor.

Som ovan.

Enligt protokollet:

Eric Öhlin.

* Tryckt som bilaga A till detta utlåtande.

Bilaga D.

Utdrag av protokoll vid herrar fullmäktiges i riksgäldskontoret sammankomst den 11 september 1930.

Närvarande:

Ordföranden herr Hildebrand,
vice ordföranden herr Kobb,
herrar Hallin,
A. Anderson,
Hansson och
G. Andersson.

§ 16.

Vid sammankomsten den 11 juli 1930, § 16 i protokollet, hade herrar fullmäktige antagit ett av ingenjören K. I. Edblom avgivit anbud å utförande av vissa reparationsarbeten m. m. i riksdagshuset i samband med beslutad förändring av värmeledningen därstädes.

Herr förste deputeraden meddelade nu, att han efter hemställan av ingenjören W. Dahlgren i dennes egenskap av utsedd kontrollant för ifrågasvarande ändrings- och reparationsarbeten uppdragit åt arkitekten Aron Johansson att inkomma med förslag till vissa ytterligare i anledning av värmeledningens ombyggnad erforderliga arbeten, och hade Johansson i anledning härav till herr förste deputeranden ingivit följande två promemorior:

»P. M. Till etc. .... *Bil. E.**
»P. M. Till etc. .... *Bil. F.**

Sistintagna promemoria åtföljdes av däri omförmälda ritning.

De i samma promemoria omnämnda anbudena, som avgivits av ovan nämnda Edblom, hade arkitekt Johansson senare översänt till herr förste deputeranden, och voro dessa anbud av följande lydelse:

»Stockholm den etc. .... *Bil. G.*
»Stockholm den etc. .... *Bil. H.**

Med godkännande av herr förste deputeradens åtgärd beslöto herrar fullmäktige härefter, att värmeelementen i bottenvåningens matsal icke skulle inbilas i fönsteröppningarna utan endast upphängas och målas i samma färg som väggen, varemot elementen i konstitutions-, jordbruks- och bevillningsutskottets lokaler samt i kamrarnas klubbrum skulle inbilas med iakttagande av att fönsterplattorna borde bibehållas, och skulle dessa element målas i lämplig färg. Galler framför elementen skulle ej anbringas någonstädes.

Herrar fullmäktige uppdrogo tillika åt ingenjören K. I. Edblom att utföra dessa ytterligare ändringsarbeten.

In fidem:

Arne Bergenholtz.

Ex protocollo:

Eric Öhlin.

Bil. G till protokollet den
11 september 1930.

Avskrift.

Stockholm den 9 sept. 1930.

Herr Arkitekt Aron Johansson.

Stockholm.

Ang. Riksdagshuset.

Genom Herr Mårtensson ombedd att inkomma med anbud å div. arbeten har undertecknad denna dag besökt Herr Arkitekten Aron Johansson och därvid fått följande informationer i och för anbudsavgivande:

I bottenvåningen — matsal — uppbilas	6 st.	fönsternischer.
I huvudvåningen 1sta K. klubbrum — hörnrum	3 »	»
I » 2dra K. » »	3 »	»
I jordbruksutskottet	2 »	»
I bevillningsutskottet	3 »	»
I konstitutionsutskottet	3 »	»
	20 st.	

Ovanstående arbeten omfatta uppbilning till c:a 30 cm. djup i fönsternischerna, varefter putsen här på nytt anbringas; bortforsling av avskräde, skydd och rengöring.

Ovanstående arbeten utföras för en sammanlagd kostnad av

Kronor Sexhundra (600:—).

Högaktningsfullt

Karl I. Edblom.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Eric Öhlin.

Notarie i riksgäldskontoret.

Bilaga E.

Utdrag av protokoll vid herrar fullmäktiges i riksgäldskontoret sammankomst den 25 september 1930.

Närvarande:

Ordföranden herr Hildebrand,
vice ordföranden herr Kobb,
herrar Tamm,
A. Anderson,
Hansson och
G. Andersson.

Herr Hallin hade anmält, att han på grund av sjukdom vore förhindrad närvara vid denna sammankomst.

§ 13.

Vid sammankomsten den 11 sistlidna juli, § 16 i protokollet, hade herrar fullmäktige antagit ingenjören K. I. Edblom till entreprenör för utförande av vissa reparationsarbeten m. m. i riksdagshuset i samband med beslutad förändring av värmeledningen därstädes.

Herr Hansson meddelade nu, att byrådirektören vid riksdagens ekonomiska förvaltningsbyrå, E. Risling, till honom i egenskap av tjänstgörande förste deputerad den 22 innevarande månad anmält, att de av Edblom anställda arbetarna i framställning till Edblom anhållit om 50 % förhöjning å den till dem utgående timpenningen. Dittills hade utgått ett tillägg utöver timpenningen med 10 kronor per vecka. På grund av de för Stockholms Byggmästareförening, varav Edblom vore medlem, gällande bestämmelserna hade Edblom icke utan föreningens tillstånd kunnat bevilja en dylik hemställan. Sådant tillstånd hade Edblom, som på entreprenad utförde flera större arbeten för stadens räkning, emellertid icke velat utverka, enär konsekvensen därav skulle hava blivit att han blivit tvingad företaga en motsvarande förhöjning av timpenningen för de i sistnämnda arbeten anställda arbetarna. En sådan allmän förhöjning av arbetslönerna skulle vållat Edblom alltför stora förluster och på grund därav hade han icke kunnat tillmötesgå arbetarnas hemställan. I anledning av Edbloms vägran hade arbetarna emellertid inställt arbetet.

I den sålunda uppkomna situationen hade herr Hansson, efter förslag av byrådirektör Risling, å riksgäldskontorets vägnar erbjudit arbetarna 30 % förhöjning å timpenningen fr. o. m. den 11 innevarande månad. Detta erbjudande hade antagits och hade arbetet omedelbart återupptagits. Vid hänvändelse till grovarbetarefackföreningen, innan nämnda erbjudande gjorts, hade herr Hansson erhållit den upplysningen, att det vore kutym, att 50 % å timlönen betalades då ackord icke kunde anordnas.

Herrar fullmäktige godkände nu herr Hanssons åtgärd.

In fidem:

Arne Bergenholtz.

Ex protocollo:

Eric Öhlin.